

ANTE KOVAČIĆ KAO STIHOTVORAC

Pavao Pavličić

1

Da je autor romana *U registraturi* pisao i pjesme, poznato je zacijelo i prosječno obaviještenu čitatelju; ako ništa drugo, bit će i njemu blizak naslov *Smrt babe Čengiđkinje*: taj pjesmotvor, dakako, nije drugo do parodija Mažuranićeva *Smail-age*. Slabije je, međutim, poznato da lirika za Antu Kovačića nije bila tek prolazna mladenačka epizoda, koju bi on odnemario onda kad se latio proze: obratno, naš je autor pjesme pisao praktički sav život, i nije ih, čini se, smatrao manje vrijednim dijelom svoga stvaralaštva. A ipak, taj se aspekt njegova opusa redovito previđa, pa tako naše povijesti književnosti — a i problematske studije o Kovačiću — ostavljaju njegovu liriku postrani, gotovo kao da je smatraju nečim što prije može potamniti književni lik velikog romanopisca nego ga upotpuniti.¹ Zato se ponekad zaboravlja da Kovačićovo pjesničko djelo nije ni kvantitativno zanemarivo: obuhvaća ono ravno pedeset i sedam za života objavljenih pjesama, od kojih su neke i vrlo duge (više od tri stotine stihova), dok u ostavštini ima još dvadesetak dovršenih lirskih tekstova.² Taj je korpus, dakle, znatno veći od onoga što nam je ostalo od nekih drugih autora, pa i takvih koji su u povijesti naše književnosti ostali zapamćeni ponajviše po svojoj lirici, poput, npr. Jorgovanića. Zbog toga Kovačićevi stihovi već po tom kriteriju zaslužuju pažnju, te pomalo i čudi što im ona do sada nije poklonjena. Poblize ogledavanje, međutim, pokazuje da razloga za bavljenje Kovačićevom poezijom ima još.

Prvi je od tih razloga njezina žanrovska raznovrsnost. Kovačić je, čini se, više od svojih suvremenika bio sklon da svoj poetski iskaz od početka zamisli kao pripadnika neke konvencionalno utvrđene skupine tekstova, ili da ga uopće snažno

Posve je jasno da Kovačić suvereno vlada tehnikom gradnje stiha za koji se opredijelio, da idealnu shemu toga stiha dobro razumije i da ju je sposoban slijediti i uvažiti. Tih shema opet, ima više, i dobro je već na ovom mjestu utvrditi da je naš autor i prilično raznovrstan u svome metričkom repertoaru. Pojavljuje se kod njega više stihova i oblika koji zaslužuju pažnju već i sami po sebi, a zaslužuju je pogotovo zato što ta metrička sredstva pisac *Registrature* koji put i ne dijeli sa svojim suvremenicima. Tako nam se Ante Kovačić ukazuje ne samo kao plodan, originalan — premda katkada i svojeglav — pjesnik, nego i kao autor zainteresiran za formalne eksperimente i traženje novih putova.

Od svih tih aspekata njegove poezije, ovdje će se obratiti veća pažnja samo ovome posljednjem, naime metričkoj komponenti njegovog opusa. Dva su tome razloga.

U jednu ruku, taj opus nastaje u vremenima koja se za hrvatsku liriku mogu smatrati prijelomnima, bar u metričkom pogledu: prelazi se tada sa silabičke na akcenatsku verzifikaciju, pa taj rez biva uočljiv u mnogim tekstovima i u mnogim opusima toga doba. Dobro je zato promotriti kako se taj proces vidi u djelu Ante Kovačića, i kako se djelo Ante Kovačića vidi u tom procesu. Jer, ne smije se zanemariti da je većina njegovih pjesama izašla u najutjecajnijim glasilima, i da su ti tekstovi odjeknuli, prije svega zbog svoje političke aktualnosti.³ Zato treba pomišljati da je njihova metrička slika ugođena tako da se dojmi čitatelja (uzet je, dakle, osobito popularan, ili osobito sugestivan metar); a s druge strane, lako je pretpostaviti da su te pjesme — dojmivši se čitatelja — ostavile i metričkoga traga. Vrijedi se, dakle, upitati kako je Kovačićevo djelo sudjelovalo u stihotvornim mijenama svojega vremena.

A u drugu ruku, to bi nam moglo pripomoći da bolje razumijemo književni lik Ante Kovačića. Vjerujem, doista, da nije dobro preko njegove poezije prelaziti šutke. Ne samo zato što je Kovačić i u prozi često lirik, niti samo zato što je iskustva iz poezije zacijelo iskoristio u prozi. Nego prije svega zbog toga što nam njegovo lirsko usmjerenje otkriva štošta o njegovu shvaćanju književnosti uopće, a njegova sklonost metričkom eksperimentu pomaže da razumijemo kako je gledao na suvremenu poeziju.

Upravo zato podvrgnut će se ovdje metrički aspekt njegove lirike kratkom ogledavanju. Polazna točka bit će konstatacija da je Kovačićev poetski opus uglavnom sasvim nepoznat, i da ga je potrebno najprije opisati. Govorit će se

gdje se taj stih kombinira s drugim tipovima redaka, bilo na principu alternacije (kad se, recimo, smjenjuju deseterci i osmerci, kao u pjesmama *Pod Učkom* i *Kritika budućnosti*),⁸ bilo opet po načelu miješanih metara, kad je taj deseterac združen s nekoliko drugih stihovnih uzoraka. Takav je slučaj npr. u pjesmi *Metamorfoza*,⁹ u kojoj se redak 5+5 alternira s petercima, osmercima, devetercima, a gdješto i s drugim stihovima.

Od dužih redaka Kovačić još rado koristi i deveterac 4+5. Taj stih nije nastao pokratom deseterca, nego ima svoj zasebni identitet; intonacija mu je trohejska. Njime je napisan i tekst koji je Kovačiću — kao pravašu — morao biti važan, jer mu je naslov *Prvaku stranke prava Dru. Anti Starčeviću u slavu šezdesetgodišnjice imendana*. Ovako zvuči:

Divni soko vrletne Like!
Ti nam spasi narodno ime,
Po tebi smo danas Hrvati!
Ti si orla, krvničku neman,
Pravedničkom zgodio strijelom,
Kada zdravo hrvatsko srce
Majci našoj stala je čupat
I sa krvlju naših djedova
Svoje trulo srce napajat!
Divni soko vrletne Like!¹⁰

Deveterac se, k tome, javlja i u jampskoj varijanti, ovaj put s cezurom iza petoga sloga; tada ga Kovačić, čini se, doživljava kao medij pogodan za ozbiljnu, melankoličnu i nostalgичnu tematiku, te on dolazi npr. u pjesmi *Na Sutli*. Evo prve njezine strofe:

Na zapad leti sunce zlatno
Na krilih žitka, modra zraka;
Na zapad leti moja miso
Na krilih vjetra, nježna, laka.¹¹

Pojavljuje se taj deveterac i u polimetričnim pjesmama, gdje je kombiniran sa sedmercima i drugim stihovima,¹² a ima i katalektičku varijantu. Tu je tematika često satirična.¹³

podužim pjesmama *Hrvoje Hrvatić* i *Noli turbare circulos meos!*, koje u našem izdanju slijede jedna za drugom.¹⁷ Katkada se taj jedanaesterac u polimetričnim pjesmama kombinira s drugim stihovima, ali i tada on dominira, kao u tekstu *Zadnja žudnja*, gdje je jedanaesterac tek mjestimice prošaran petercima, osmercima i devetercima. Jedanaesterce su prije Kovačića gradili Šenoa i Franjo Marković, a baš se zahvaljujući potonjem autoru endekasilab počeo profilirati kao vodeći naš dramski stih. Ovako on zvuči kod Kovačića:

Zanijemila je sva Hrvatska mukom,
Opustio je pramen krasne zemlje;
Nad bojnim poljem gavran kobnom brukom
zagraktat smio, znak da ono drijemlje.¹⁸

Nadalje, ima i nekih dužih stihova koji se javljaju samo jednom ili dvaput, ali se ta pojava ne može smatrati beznačajnom. Tako u pjesmama *Isprike vremena* i *Jaslam* dolazi dvanaesterac 6+6, koji je zacijelo naslonjen na neku od evropskih varijanata toga stiha, a ne na tradiciju starije hrvatske poezije, što se vidi po njegovu silabotonskom karakteru.¹⁹ Onda, javlja se na jednom mjestu — u pjesmi *Pokornom kljusetu* — i trinaesterac 7+6, bolje poznat kao *vagantski stih*, koji ima dugu tradiciju u latinskoj svjetovnoj lirici, a u sjevernoj je Hrvatskoj prilično proširen u šaljivim i vinskim pjesmama; tako je Kovačićeva uporaba toga tipa retka za satiru posve u skladu s tradicijom.²⁰

Kad je već riječ o stihovima latinskoga podrijetla, treba obratiti pozornost i na strofu s alternacijom osmeraca i sedmeraca, ali s inzistiranjem na daktilskom dočetu u sedmercima: mogla bi se ona tumačiti kao specifična varijanta petnaesterca, koliko god da u tradiciji iz koje je preuzeta dolazi u pravilu kao katren. Riječ je o obliku koji je karakterističan za latinsku nabožnu liriku, iz koje je metrička shema u nas i prije preuzimana.²¹ Radi se o strofama ovoga tipa:

Kud se vitlaš, tužna dušo,
S vjetrom o vrh klisure?
Zar tam hrliš pjesmu čuti —
Gdje nit jedne ptičice?²²

Ne bi trebalo previdjeti ni jednu kombinaciju osmeraca i sedmeraca koja se — s obzirom na sintaksu i mjesto tzv. malih cezura — također može tumačiti i kao petnaesterac, i to kao *politički stih* kakav se znade javiti u starijoj hrvatskoj književnosti još od Ranjinina zbornika.

sada u obzir one sastavke u kojima se pravilno smjenjuju dva uvijek ista stiha (o tome će biti govora dalje), nego samo one razmjerno mnogobrojne Kovačićeve pjesme u kojima — u stihičkom obliku, ili u strofoidima — dolaze retci različite mjere. Njihovo je tradicijsko porijeklo uglavnom jasno, i njega je naša znanost već i neposredno identificirala: pišući o Cirakiju, upozorio je Zoran Kravar²⁶ kako je riječ o nevezanom stihu karakterističnom za njemački romantizam, stihu koji se ondje nazivlje »slobodnim ritmom« (koji ne treba brkati sa slobodnim stihom). Karakteristika je te varijante polimetrije da alternira — bez izvanjske pravilnosti — retke različitih dužina, ali su svi ti stihovi sami po sebi metrični, i usporedivi s drugim retcima istoga tipa u istome tekstu. Kravar je, dapače, upozorio i na Kovačićeve tematsku vezu s Cirakijem, osobito u pjesmi *Metamorfoza*.²⁷ Tekstova koji su metrički usporedivi s *Metamorfozom* ima naš pjesnik nekoliko (npr. *XXX. travnja*, *Himna prvom hrvatskom pjevačkom društvu »Zori« na njezinu dvadesetpetogodišnjicu*, *Uzvišenoj majci* itd.). Sadržaji su njihovi pretežno uzvišeni i patetični, ali se ponegdje javlja i satirični ton, npr. u tekstu *Dvoličnikom*.

Iz ovoga se kratkog prikaza vidi da Kovačić — osim što ima neke omiljene stihove i stihotvorne navike — pokazuje želju da iskuša različite tipove redaka. Pri tome može impresionirati i njegova okretnost u gradnji raznih vrsta stiha.

A kad smo već kod okretnosti, treba reći da Kovačić jako voli rimu, pa je rabi gdje god mu se pruži prilika, i čini to vrlo vješto. Za njega srok kao da je nezaobilazna osobina svake poezije, pa ga zato uvodi i u onim tipovima redaka u kojima on tradicionalno izostaje, npr. u pseudoheksametrima, u epskim desetercima i drugdje. Lako je moguće da on vidi rimu bilo kao sredstvo za stvaranje kohezije pjesničkog teksta, bilo kao sredstvo da se tekst učini privlačnijim publici.

3

Sa strofama i oblicima postupa Kovačić slično kao i sa stihovima: uzima ih iz različitih tradicija, ali onda uglavnom poštuje konvencije koje za njihovu gradnju vrijede. Iz toga bi se moglo zaključiti kako on bira oblik ovisno o sadržaju teksta, odnosno o atmosferi koju u njemu želi stvoriti: tradicija bi u tom slučaju trebala pripomoći takvu cilju. U isto vrijeme, za njega, očito, isti oblik ima različita značenja ako su različiti stihovi od kojih je građen, pa tako izlazi da mu je primaran izbor stiha, a oblik dolazi istom nakon toga.

u pjesmi *Pokornom kljusetu* (to je već prije spomenuta pjesma u vagantskom stihu), i varijantu *abcbdd*, bilo u dvanaesteračkim stihovima (*Jaslam*), bilo trinaesteračkima (*Pokornome kljusetu*).

Bliska je tome i oktava koja se, međutim, rijetko javlja u čistom obliku, kakav je slučaj npr. u pjesmi *Junak Žeravina*, gdje je sastavljena od jedanaesteraca i ima shemu *abcbdefd*, pa se, dakle, može tumačiti kao spajanje dvaju katrena sa shemom *abcb*.³¹ Češće, međutim, oktava dolazi u onim pjesmama u kojima se rabe strofe različitih dužina, a takvih u Kovačića ima dosta. Tada se oktave alterniraju sa sestinama, ili opet s nekim dužim strofama, odnosno strofoidima. U njima, dakako, nema stalne sheme rimovanja (srokovi znaju biti i isprekidani), a sastavljene su često i od različitih stihova, kao npr. u pjesmama *Moderni vitezi* ili *XXX. travnja*.

Na taj način stižemo do oblika kojim se Kovačić vrlo rado služi: to je strofoid različite dužine, gdje je rima bilo isprekidana, bilo opet parna. Što se stiha tiče, on može biti stalno isti (kao npr. u pjesmi *Muka i smrt*, gdje je to osmerac 4+4, ili u pjesmi posvećenoj Anti Starčeviću, gdje je to deveterac 4+5, ili, napokon, u pjesmi *Velikani* gdje je to deseterac 4+6), bilo opet varirati: jedanput tako što se smjenjuju dva ili tri stiha (kao sedmerac, osmerac i deseterac u pjesmi *Moderni vitezi*), a drugi put tako što stihova ima više, kao u pjesmi *XXX. travnja*, gdje dužina retka varira od tri do osam slogova. Rima, uostalom, može katkada i posve izostati, kao u pjesmi o Starčeviću imendanu.

Stihovi su složeni u strofoide i u nekim ambicioznijim pjesmama, koje smo već i prije zapazili kao izuzetne. Tako npr. u pjesmi *Fata Morgana* postoji nepravilna smjena redaka raznih dužina (većom stranom deseteraca i osmeraca), dok strofe variraju od četiri stiha, pa do više od pedeset. Jedva da treba spominjati kako se strofoidi javljaju i u Kovačićevojoj parodiji *Smrti Smail-age Čengića*, jer se nešto slično događa i u predlošku. Ipak, dobro je možda zapaziti da se naš pjesnik tu ne osjeća obaveznim da u stopu slijedi način na koji su stihovi složeni kod Mažuranića (u smislu alternacije osmerca i deseterca), a ni da se striktno drži dužine strofoida kakva u predlošku postoji: obično u parodiji strofoid ima više stihova nego u originalnom *Smail-agi*.

S pjesmama u strofoidima srodne su i pjesme u kojima je organizacija materijala stihička. Ima ih dvije, a podrijetlo im je različito. Ponajprije, postoji takva organizacija u već spomenutoj travestiji na motiv iz Homera (*Odisej kod Kirke*), i to iz posve razumljivih razloga: zato što je stihičnost i za izvornik karakteristična. Nešto je drugačije u pjesmi pod brojem V. iz pjesnikove ostavštine

pak osobito ističe *Smrt babe Čengiĉkinje*, po kojoj se Kovaĉić zapravo jedino i spominje kao pjesnik. A za parodiju je karakteristiĉno da stupa u dijalog s nekim dobro poznatim djelom, pa usvaja njegove najizrazitije elemente. Meĉu te elemente spadaju prije svega stilski i metriĉki sloj: dosjetka i jest u tome da se u istoj formi donese posve drugaĉiji sadržaj. Tako je logiĉno oĉekivati da se nešto sliĉno zbude i u Kovaĉićevim sastavcima te vrste.

Drugo, ima u našeg pjesnika i nemali broj takvih pjesama koje Źele na naglašen naĉin stupiti u vezu s nekim od tradicionalnih lirskih Źanrova. Upravo su zbog toga kod njega tako ĉesti naslovi ili podnaslovi koji obavještavaju o pripadnosti teksta nekoj vrsti, ili bar o odnosu prema toj vrsti: javljaju se tako naznake *elegija*, *himna*, *oda* i drugi.³³ A u takvoj situaciji dogaĉa se nešto sliĉno kao i kod parodije: metriĉki su elementi glavno sredstvo uz pomoć kojega se sugerira veza s dotiĉnom vrstom. Najizrazitiji je u tom pogledu primjer onih pjesama u kojima se satiriĉki i parodijski sadržaj povezuje s asocijacijama na antiĉke strofe, ali to vrijedi i za »Źanrovske« pjesme ozbiljna sadržaja, jer i u njima metrika sluŹi za to da podsjeti na tradicionalnu vrstu.

Ako pak stvari stoje tako — ako su parodije i Źanrovski obiljeŹene pjesme najizrazitiji ili najpoznatiji Kovaĉićevi lirski sastavci — onda je vrijedno upitati se kako on u njima postupa s metriĉkim elementima. Kako se, dakle, njegov odnos prema tradiciji oĉituje, i kakve posljedice ima.

U parodijama se metrika kroji prema predloŹku: kakav je stih u izvorniku, takav je i u Kovaĉićevu tekstu. Stih i strofa tu imaju zadaću da podsjete na izvornik, da rekreiraju njegovu ritmiĉku atmosferu, kojoj će se onda suprotstaviti posve drugaĉiji sadržaj.

Ipak, nije ni to svuda isto; razlike se dobro vide usporedimo li *Smrt Babe Čengiĉkinje* i mali ciklus soneta pod naslovom *Źivim pokojnikom*, koji je — kako i podnaslov kaŹe — travestija prema Preradoviću.

U prvom sluĉaju metrika ima, moglo bi se kazati, donekle sporednu ulogu, i to zbog toga Źto je glavni izvor humornih efekata stilska razina teksta: uzimaju se znamenite MaŹuranićeve formulacije, pa se preokreću, ili se rabe za sasvim drugaĉiji, aktualnopolitiĉki sadržaj. U takvoj situaciji, stih treba samo da pripomogne tome temeljnom postupku: osmerac i deseterac rabe se zapravo stoga da bi znamenite MaŹuranićeve formulacije zadobile i dobro poznato metriĉko ruho. Sa samim stihom tu se ne eksperimentira.

Ukratko, lako je zapaziti da Kovačić redovito preuzima elemente iz tradicije u neizmijenjenu obliku: kad nasljeđuje neki žanr, pristaje i na njegovu metričku popudbinu. Onda pak kad iz tradicije baštini samo metričke elemente, on čini sve da taj stih i strofa svojim izgledom i zvukom podsjetu upravo na onaj dio tradicije koji se u pjesmi želi staviti u pogon.

Na ovom se mjestu otvara još i pitanje koja je to tradicija na koju se Kovačić oslanja i iz koje preuzima metričke elemente. Zapazili smo do sada utjecaj antičke poezije, a i utjecaj poezije romantičarske; logično bi bilo očekivati da se javi i odbljesci narodnoga pjesništva. To, međutim, jedva da se događa. Ako obratimo pozornost na tematiku, motiviku, pa i stil Kovačićeve poezije, uočiti ćemo da u njoj rijetko ima pravih narodnih utjecaja. Ako su se preporoditelji — a i mnogi Kovačićevi suvremenici — rado prisjećali i gusala i tambura, pa standardnih termina i situacija usmene lirike, naš pjesnik kao da to sustavno izbjegava. A to nas onda upozorava na oprez i kad se radi o njegovoj metrici.

I doista, u njoj ćemo — manje na razini strofe, a više na razini stiha — naći specifičnu situaciju. Ima u njegovim pjesmama, doduše, i deseteraca 4+6, ima dosta osmeraca 4+4; ali, deseterci često nisu sadržajno povezani s atmosferom narodne poezije, a osmerci kao da tu vezu i sasvim gube iz vida. U drugu ruku, ima u Kovačića — u vrlo važnim sastavcima — stihova, strofa i stihotvornih postupaka koji nipošto nisu mogli doći iz usmene sfere, nego im je podrijetlo nesumnjivo evropsko, bilo antičko, bilo opet novovjeko. Tako treba suditi o jedanaestercu 5+6, o dvanaestercu 6+6, trinaestercu 7+6, pa o smjeni katalektičkih i akatalektičkih stihova, a onda i o alternaciji npr. deseteraca i osmeraca. A nesumnjivo tako treba suditi o polimetričnim njegovim pjesmama kojima je, vidjeli smo, glavna orijentacijska točka poezija njemačkoga romantizma. Gotovo da bi se moglo reći kako narodni stihovi dolaze kod Kovačića samo zato da bi bili parodirani, a posve rijetko u ozbiljnoj ulozi.

A to je još jedan među mnogim paradoksima koji se vezuju uz toga pisca. Ivo Frangeš je napisao kako o Kovačiću treba reći da je »(...) bio religiozan a da kao umjetnik nije vjerovao u Boga; da je bio pravaš a da kao umjetnik nije vjerovao u pravaška rješenja; da je bio bolesno strastven a da je kao umjetnik erotici podmetao najneugodnije uloge«. ³⁴ Sad se vidi da je nešto slično moguće kazati i o njegovoj metrici. Od autora kojem je do te mjere na srcu narod i ono što je izvorno hrvatsko, čovjek bi očekivao nešto više sluha za usmenu poeziju, a ne tako izrazito priklanjanje evropskim oblicima.

Poeziju je Ante Kovačić pisao u sedamdesetim i osamdesetim godinama: od 1873., kad se javio kao početnik, pa do 1889., kad je umro. Pjevao je, dakle, u vrijeme kad su se već zbile mnoge važne promjene u hrvatskoj književnosti, pa i na metričkom planu: tada već postoji Šenoina lirika, Franjo Marković napisao je najprije spjevove *Dom i svijet* i *Kohan i Vlasta*, a potom i drame *Karlo Drački* i *Benko Bot* (sve u jampskom jedanaesteru); Kovačić je suvremenik popularnih pjesnika poput Trnskoga i Harambašića, a jednim dijelom i Kranjčevićev. Upravo zbog toga može njegova poezija — kao djelo čovjeka koji ipak nije pjesnik od vokacije, nego glavno polje svoje djelatnosti vidi u prozi — biti dokument o tome kako izgledaju poetski, a osobito metrički standardi hrvatske književnosti onoga vremena.³⁵

Može to ona pogotovo zato što je Kovačić u većem dijelu svojega verzificiranog opusa zapravo prigodničar: njegove pjesme ne samo da su prožete politikom, nego su i namijenjene osobitom tipu komunikacije. Najčešće ti tekstovi nisu izraz autorove individualnosti (već i po tome što često iznose grupna, stranačka stajališta), niti su svjedočanstvo njegova nastojanja da pronađe vlastiti lirski glas; obratno, one svagda imaju neki društveni zadatak, jer su satirične ili angažirane. U njima, dakle, forma (pa i metrička forma) ne proizlazi iz poetičke intencije, niti je plod težnje za nekim estetskim vrednotama, nego tek treba da olakša primanje sadržaja, da ostane po mogućnosti neupadljiva, kako bi upravo sadržaj što više došao do izražaja. Upravo zato, po toj se poeziji vidi što se u vrijeme kad Kovačić stvara smatra općeprihvaćenom metričkom vrijednošću, nečim što se može staviti u službu drugačijih intencija nego što su poetske.

I doista, o tadašnjem stanju hrvatskog pjesništva (ili bar o stanju njegove metrike) Kovačićevi poetski sastavci sasvim lijepo svjedoče. Moglo bi se, dapače, kazati da svjedoče ne na jednoj, nego na čak tri razine.

Prva je od njih najopćenitija, načelna. Većina je Kovačićevih stihova građena na akcenatskom principu: on je prigrlio ono oko čega su se trudili i nešto stariji autori poput Šenoe i Markovića. Za njega dilema više ne postoji, što znači da ona u dobroj mjeri ne postoji ni za njegovu idealnog čitatelja: Kovačić pretpostavlja da tome čitatelju akcenatski stihovi neće biti neobični, da će mu, dapače, biti bliži od silabičkih, pa da će on zato lakše prigrliti i sadržaje koji se u njima javljaju.³⁶ A da se Kovačić doista opredijelio za akcenatski stih, vidi se po tome što ga vrlo

kompatibilan s uzvišenim tonom. Dvanaesterac, s druge strane, nije jače obilježen, dok je trinaesterac već u tradiciji vezan uz vesele i zajedljive sadržaje. Na sličan bi se način moglo suditi i o Kovačićevoj uporabi drugih stihova koji se u njega javljaju.

Kovačić je za te aspekte pjesničkoga posla imao — kao što je ovdje već višekratno ponovljeno — visoko razvijen osjećaj. I inače mislim da bi o vrijednostima njegova stihotvoračkog rada — pa i njegove poezije — trebalo možda suditi nešto blaže nego što se tradicionalno čini. Ne smijemo previdjeti da je Kovačić neobično vješt stihotvorac (bar u zreloj fazi stvaralaštva) i da su njegovi stihovi tehnički korektni kao u malokojega njegova suvremenika, ako izuzmemo Šenou i možda još ponekog autora. A to vrijedi za sve tipove redaka kojima se naš pjesnik služi. Ide mu od ruke i rimovanje, pa su njegovi srokovi sve prije nego banalni, a ima Kovačić, napokon, razvijen sluh za sva ritmička svojstva stiha, što u njegovo doba također nije bila svakodnevna pojava.

Ali, ni to nije sve. Jer, kao da se i o poetskoj vrijednosti njegovih stihova sudilo donekle prestrogo. Razloga su tome, mislim, dva. Jedan je u tome što su žanrovi kojima se Kovačić bavio (parodija, satira) i inače na slaboj cijeni, dok su one njegove pjesme koje tim žanrovima ne pripadaju doista često slabe. Drugi je razlog u tome što se Kovačićeva poezija nije poredila s poezijom njegovih suvremenika, nego s njegovom vlastitom prozom, a tu usporedbu, dakako, nije mogla izdržati. Doista, trebalo bi se upitati što bi se dogodilo da Ante Kovačić nije pisao prozu, nego samo pjesme: bi li i u tom slučaju ostao zabilježen u povijesti hrvatske književnosti? Čini mi se da bi, i da to svakako treba uzeti na znanje. Ostao bi kao autor *Smrti babe Čengiđkinje* (danas vidimo da to nije tek povijesni kuriozitet, nego vrijedna književna umjetnina), a i zbog jednog niza pjesama koje zaslužuju pažnju jer u njima ima prave poezije.

Vjerujem zato da je Kovačićeva lirika zaslužila revalorizaciju. Ta revalorizacija možda i neće pokazati da se radi o velikom pjesniku, ali hoće da se radi o pjesniku kojega se ne treba olako odreći. A u najmanju ruku, ona bi mogla upotpuniti književni lik Ante Kovačića, učiniti da — uzimajući te stihove ozbiljno na znanje — bolje razumijemo i njegovu prozu. Ovaj osvrt i nije imao druge namjere nego da na potrebu za takvom revalorizacijom upozori.

Zapovijeda mu Rimljanin Marcelo,
Koj' ljeta dva već bogovom se klanja,
A gnjevom, bijesom znoji mu se čelo:
Da Sirakuzu il' u prahu gleda,
Il' da ulovi starca Arhimeda!

¹⁸ *Hrvoje Hrvatić*, str. 45.

¹⁹ Ovako taj stih zvuči u sastavku *Jaslam* (str. 182):

“Pripnite visoko jasje, vjerne slugo!”
Lozinka bijaše pokorničkoj sviti,
Kada ju sudbina i vještica stara
Ironijom prijesnom na trg Markov hiti;
Ter za jasje tad se grabi, grizi, tuci:
Pripuzi i mufto, hodže, mameluci!

²⁰ Evo prve strofe pjesme *Pokornom kljusetu* sa str. 210:

Skakao je vitak, mlad, nekad ljut đogine,
Polijetao brieg i dol, ravnice, planine,
Ponosno i prkosno hrzao je svijetom,
Mnogoj duši smrtnika bio je magnetom.
Kako mu u očima sjala munja žarka, —
Prorekoše: Bit će hat Kraljevića Marka!

A to je, dakako, posve identično latinskom *Gaudeamus igitur iuvenes dum sumus*, ili domaćem *Još ni jedan Zagorec nije prodao vina*.

²¹ Ovako ti stihovi zvuče na latinskome:

Ut iucundas cervis undas
aestuans desiderat,
sic ad Deum, fontem vivum,
mens fidelis properat.

Nav. prema: *The Oxford Book of Medieval Latin Verse*, izabrao i uredio F.J.E. Raby, Oxford 1974. Takve stihove ima npr. Matijaš Magdalenić u svome djelu *Zvončac*; pisao sam o tome u radu »Matijaša Magdalenića *Plać smrtnosti*«, u ovoj knjizi.

²² *Moja romanca*, str. 18.

²³ Str. 90; *Gajbija* je na str. 82.

²⁴ Ovako on ondje zvuči:

Požar suklja ulicama, nad Parizom samrt lijeta:
Osamnaestog grmi vijeka osamdeset i deveta.

Nav. prema: Silvije Strahimir Kranjčević, *Sabrana djela*, uredio Dragutin Tadijanović, Zagreb 1958., sv. I., str. 243.

²⁵ Pjesma počinje na str. 185., a prvi joj stihovi glase:

Na Eolski otok dojurismo brzovlakom tužni,

Kada već pjevci u tom smo složni,
Da ti iskrešem, gledeć na modu,
Šepavu odu!

³³ Potpun popis žanrovskih oznaka u naslovima i podnaslovima glasi ovako: elegija, romanca, historička pjesan, balada (u formulaciji *vesele balade*), davorija, travestija, alegorija, oda, himna, nazdravica, poslanica, pa čak i roman (u naslovu pjesme *Roman protuhe*).

³⁴ *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 4, Zagreb 1975., str. 402.

³⁵ O tim standardima v. osobito u radu Svetozara Petrovića »Semantika srpskog i hrvatskog stiha u drugoj polovini devetnaestog vijeka«, u knjizi *Oblik i smisao*. Novi Sad 1986., a onda i u već spomenutoj knjizi Zorana Kravara *Tema »stih«*.

³⁶ On, doduše, vlada i silabičkim stihom, što je pokazao i u svojoj parodiji Mažuranića, ali neće biti slučajno što se takav stih javlja baš u parodiji, i gotovo isključivo u njoj.

³⁷ Takvu je ulogu jedanaesterca i dvanaesterca zapazio i istaknuo Svetozar Petrović u prije spomenutom svome tekstu.

³⁸ Ovako glasi prva strofa njegove pjesme *Otačbini*:

Hrvata zemljo, domovino sveta,
Ti dobra majko svakom dobrom sinu,
Koj vazda žarkom ljubavi te sreta,
Koj osim tebe nema ljubav inu,
Koj na sve zlobe kliče preopake:
Imade l' gdje domovine ovake?

Nav. prema: August Harambašić, *Lirika I.*, Zagreb 1942.